

NATALIA DOMKA

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

PERYKOPA O SYMEONIE (Łk 2, 25–35) W ŚWIETLE TEOLOGII ŁUKASZOWEJ

Słowa kluczowe: Łk 2, 25–35, Symeon, ofiarowanie, Ewangelia Dzieciństwa, Łk 1–2, proroctwo Symeona

1. Wprowadzenie. 2. Kontekst literacki Łk 2, 25–35. 3. Treść Łk 2, 25–35. 3.1. Symeon (Łk 2, 25). 3.2. Mesjasz Pana (Łk 2, 26). 3.3. Duch Święty (Łk 2, 27a). 3.4. Rodzice i Dziecko (Łk 2, 27b–28). 3.5. Hymn (Łk 2, 29–32). 3.6. Zdziwienie i błogosławieństwo (Łk 2, 33). 3.7. Matka Jezusa (Łk 2, 34a). 3.8. Proroctwo o Jezusie (Łk 2, 34b). 3.9. Proroctwo o Maryi (Łk 2, 35). 4. Podsumowanie

1. WPROWADZENIE

Perykopa o Symeonie (Łk 2, 25–35) jest jedną z siedmiu scen składających się na Łukasową Ewangelię dzieciństwa Jezusa (Łk 1–2)¹. Na przestrzeni lat miała ona znaczący udział w odkrywaniu głównych tematów teologii Łukaszej. Niemniej wciąż we współczesnych badaniach, zarówno na gruncie polskim, jak i zagranicznym, można dostrzec zainteresowanie biblistów tym epizodem². Zdaje się, iż dotychczasowe

¹ Siedem scen w formie dyptyku, czyli w części pierwszej (Łk 1, 5–56) zwiastowanie Zachariaszowi (Łk 1, 5–25), zwiastowanie Maryi (Łk 1, 26–38), nawiedzenie Elżbiety (Łk 1, 39–56), w części drugiej (Łk 1,5 7–2, 52) narodzenie, obrzezanie i objawienie misji Jana Chrzciciela (Łk 1, 57–80), narodzenie Jezusa (Łk 2, 1–20), obrzezanie i objawienie misji Jezusa (Łk 2, 21–40), znalezienie Jezusa w świątyni (Łk 2, 41–52). Zob. J. Łach, *Egzegetyczne problemy Łukaszej Ewangelii dzieciństwa Jezusa*, *Studia Theologica Varsaviensia* 16 (1978) 3–5; S. Włodarczyk, *Kwestie struktury, źródeł i rodzaju literackiego Łk 1–2*, w: *Agnus et Sponsa. Prace ofiarowane o. prof. Agustynowi Jan-kowskiemu OSB*, red. T.M. Dąbek, T. Jelonek, Kraków 1993, 303–304. Bardziej szczegółowy podział dyptyku Łk 1–2 na sceny proponuje R. Pindel. Zob. R. Pindel, *Zwiastowanie narodzin Jezusa. Egzegeza Łk 1, 26–38 i przykłady oddziaływania tekstu*, *Pallottinum* 2002, 7–9.

² Przykładowe publikacje polskich autorów: J. Bocian, *Mt 10, 5 i Łk 2, 32 a uniwersalizm wielkiego nakazu misyjnego u synoptyków*, w: *Nowy Testament a religie*, red. I. Ledwoń, Lublin: Wydawnictwo KUL 2011, 417–436; F. Gryglewicz, *Die Herkunft der Hymnen des Kindheitsevangeliums des Lukas (Łk 1, 46–55; 1, 68–79; 2, 29–32)*, *New Testament Studies* 21 (1974–1975) 265–273; F. Gryglewicz, *Pochodzenie hymnów Łukaszej Ewangelii dzieciństwa (Łk 1, 46–55; 1, 68–79; 2, 29–32)*,

prace nad tekstem Łk 2, 25–35 skupiają się głównie na rezultatach metody diachronicznej, która w swej krytyce literackiej niejednokrotnie może przysłonić całościowe, integralne podejście do opowiadanych wydarzeń. Inne spojrzenie na tekst biblijny odnajdujemy w metodach synchronicznych, co prezentują poniższe rozważania³.

Niniejsze opracowanie stanowi kolejną próbę ukazania propozycji rozumienia i interpretacji historii o Symeonie. Studium odwołuje się do strategii trzeciego Ewangelisty, polegającej na sygnalizowaniu istotnych tematów teologicznych i rozwijania ich w dalszych rozdziałach swego dwudziela (Łk-Dz)⁴. Podjęte obserwacje mają charakter chronologiczny, ukazują następujące po sobie tematy w porządku przedstawionym przez Ewangelistę Łukasza.

W poniższej analizie zostało zastosowane ujęcie synchroniczne w egzegezie tekstu Łk 2, 25–35. Pierwszy paragraf stanowi omówienie kontekstu literackiego perykopy Łk 2, 25–35 (jej związku z tekstem poprzedzającym, wersetami Łk 2, 21–24). Kolejny etap analizy to prezentacja treści Łk 2, 25–35 (przedstawienie głównych tematów w relacji do innych fragmentów Łk-Dz, szczególnie rozdziałów Łk 1–2).

2. KONTEKST LITERACKI Łk 2, 25–35

Interesujący nas tekst Łk 2, 25–35 należy do opowiadania o ofiarowaniu Jezusa w świątyni. Badacze są raczej zgodni, by traktować go jako autonomiczną perykopę,

Summarium 2 (1973) 49; F. Gryglewicz, *Teologia hymnów Łukaszej Ewangelii Dzieciństwa (Łk 1, 46–55; 1, 68–79; 2, 29–32)*, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 1975; F. Gryglewicz, *Teologiczne aspekty błogosławieństwa Symeona (Łk 2, 29–35)*, Roczniki Teologiczne 19 (1972) 73–82; J. Homerski, *Starotestamentowe reminiscencje w tekstach maryjnych Łukaszej Ewangelii dzieciństwa (Łk 1–2)*, w: *U boku Syna. Studia z mariologii biblijnej. Katolicki Uniwersytet Lubelski. Księga pamiątkowa ku czci ks. prof. dra Feliksa Gryglewicza z okazji 50-lecia Jego kapłaństwa*, red. J. Szlaga, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1984, 75–84; R. Krawczyk, *Dziękczynny hymn Symeona (Łk 2, 25–35)*, Studia Redemptorystowskie 12 (2014) 255–264; P. Łabuda, *Obrzezanie i ofiarowanie w świątyni*, w: *Maryja w Biblii i Kościele*, red. P. Łabuda, Tarnów: Biblos 2020, 215–235; M. Mikołajczak, *Biblijny profil Symeona i Anny w świetle teologii świątyni (Łk 2, 25–35)*, Perspektywa 11 (2012) 95–105; S. Witkowski, *Proroctwo Symeona (Łk 2, 29–35) i jego znaczenie w dziele Łukasza*, w: *Wielowymiarowe sposoby współdziałania człowieka z Bogiem*, red. R. Bogacz, B. Zbroja, Kraków 2021, 83–96. Z literatury zagranicznej znaczącą publikacją jest studium A.G. Serrano, *The Presentation in the Temple. The Narrative Function of Lk 2:22–39 in Luke-Acts*, Roma: Gregorian Biblical Press 2012. Nawiązania do sceny w kontekście mariologicznym znajdują się w: S. de Fiores, *Misja Matki Bożej u stóp krzyża*, w: *Miłość i cierpienie. Misterium Boga i nadzieja człowieka*, red. J. Malski, I. Rutkowska, tłum. I. Rutkowska, Głogów: Cisi Pracownicy Krzyża, 129–144; C.M. Martini, *Maryja wciąż cierpi*, tłum. J. Pochwat, Kraków: Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy 2012; O. da Spinetoli, *Maryja w Biblii*, tłum. A. Tronina, Niepokalanów: Wydawnictwo oo. Franciszkanów 1997, 115–131; A. Tronina, *Stabat Mater Dolorosa*, w: *Męka Jezusa Chrystusa*, red. F. Gryglewicz, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1986, 165–170; K. Winiarski, *Matka Najświętsza w Piśmie Św.*, w: *Gratia plena. Studia teologiczne o Bogurodzicy*, red. B. Przybylski, Poznań: Księgarnia św. Wojciecha 1965, 35–58.

³ O relacji między metodą historyczno-krytyczną i metodami analizy literackiej zob. Papińska Komisja Biblijna, *Interpretacja Pisma Świętego w Kościele*, tłum. K. Romaniuk, Pallottinum 1994, 26–40.

⁴ Z lektury Łk-Dz wynika, iż rozdziały Łk 1–2 stanowią wstęp teologiczny do całości Dzieła.

będącą elementem pierwszej sceny świątynnej (Łk 2, 21–40)⁵. Kryterium tematycznym, przemawiającym za takim określeniem sekcji, jest pojawienie się w narracji osoby Symeona w Łk 2, 25 i ostatni moment dotyczący jego postaci w Łk 2, 35. Na poziomie narracyjnym należy zwrócić uwagę na sposób rozpoczęcia owej sekcji. Spójnik καί (i), wprowadzający nowy etap opowiadania w wersecie Łk 2, 25, łączy go z fragmentem Łk 2, 21–24, czyli opisem obrzezania (Łk 2, 21) oraz zwyczajów związanych z ofiarowaniem (Łk 2, 22–24)⁶. Jest to kontekst bezpośrednio poprzedzający perykopę Łk 2, 25–35.

Wersety Łk 2, 21–24 zawierają kilka istotnych w naszej analizie wiadomości. Pierwszą wartą uwagi adnotacją jest dwukrotnie zastosowane wyrażenie καί ὅτε ἐπλήσθησαν ἡμέραι (kiedy wypełniły się dni), które występuje w wersecie Łk 2, 21 i Łk 2, 22⁷. Syntagma ta może świadczyć o podwójnym charakterze wprowadzenia do dalszej narracji⁸. Zastosowana tutaj forma czasownika πίμπλημι (wypełniać)⁹ w stronie biernej (ἐπλήσθησαν, *indicativus aoristi passivi*) wskazuje

⁵ Egzegeci prezentują czasami różne podejścia w odniesieniu do początku opowiadania. J.A. Fitzmyer uważa Łk 2, 21–40 za jedno opowiadanie, Łk 2, 25–35 jest dla niego pierwszym etapem objawienia się Jezusa, wskazuje na dwa elementy tego procesu – kandydowanie w Łk 2, 29–32 i wyrocznia w Łk 2, 34–35. Zob. J.A. Fitzmyer, *The Gospel According to Luke I–IX: Introduction, Translation, and Notes, Vol. 28*, Yale University Press 2008, 419–421. Początek opowiadania o ofiarowaniu w Łk 2, 22 dostrzega z kolei Bock. Tekst Łk 2, 22–40 jest według niego jednością literacką, a Łk 2, 25–35 traktuje jako jedną scenę, wskazuje na jej mniejsze elementy: sprawiedliwość Symeona (Łk 2, 25), obietnicę Ducha (Łk 2, 26), przyjęcie dziecka (Łk 2, 27), *Nunc Dimittis* (Łk 2, 28–32, przy czym rozróżnia w tym fragmencie chwałę w Łk 2, 28–29, powód chwały w Łk 2, 30 i światło dla narodów, chwała dla Izraela w Łk 2, 31–32), następnie zdziwienie rodziców w Łk 2, 33, błogosławieństwo dla rodziców i prorocstwo w Łk 2, 34–35. Zob. D.L. Bock, *Luke: 1:1–9:50, Vol. 1*, Baker Academic 1994, 232–233. Bovon także przyjmuje iż, Łk 2, 22–40 to jedność, z kolei Łk 2, 25–35 dzieli na gesty Symeona w Łk 2, 25–28, modlitwę Symeona w Łk 2, 29–32, prorocstwo Symeona w Łk 2, 33–35. Zob. F. Bovon, *Das Evangelium nach Lukas. Lk 1, 1–9, 50*, Zürich 1989, 134–148. Nolland także widzi Łk 2, 22–40 jako całość, jednak wydziela perykopę Łk 2, 25–36 i nieco inaczej dzieli elementy sekcji: wersety Łk 2, 25–26, które przedstawiają Symeona, następnie Łk 2, 27–28a, które opisują spotkanie Symeona ze Świętą Rodziną, potem Łk 2, 28b–32, które opisują modlitwę do Boga (na którą rodzice odpowiadają w Łk 2, 33) i Łk 2, 34–35, w których Symeon kieruje swoje słowa do rodziców, a zwłaszcza do Maryi. *Nunc Dimittis* składa się według Nollanda z sześciu elementów, które dzieli następująco: Łk 2, 29; Łk 2, 30.31; Łk 2, 32. Zob. J. Nolland, *Luke 1:1–9:20, Vol. 35A*, Nelson Incorporated 1989, 113, 116. P. Łabuda prezentuje opinię, wedle której opowiadanie o ofiarowaniu można podzielić na część wstępną (uzasadniającą), mówiącą o przyniesieniu Jezusa do świątyni (Łk 2, 22–24) i opis spotkań z Symeonem i Anną (Łk 2, 25–35), przy czym pieśń Symeona stanowi centrum Łk 2, 21–40. Zob. P. Łabuda, dz.cyt., 220.

⁶ Na temat funkcji spójnika καί zob. A. Paciorek, *Elementy składniowe biblijnego języka greckiego*, Kielce 2001, 131–134; A. Piwowar, *Składnia języka greckiego Nowego Testamentu*, Lublin 2017, 517–529, 532–534, 541–542, 551–552; H.W. Smyth, *A Greek Grammar for Colleges*, American Book Company 1920, 650–654; M. Zerwick, *Biblical Greek illustrated by examples. English ed., adapted from the fourth Latin edition, Vol. 114*, Pontificio Istituto Biblico 1963, 152–156.

⁷ W wersecie Łk 2, 22 występuje z rodzajnikiem, w formie αἱ ὅτε ἐπλήσθησαν αἱ ἡμέραι.

⁸ Podwójne preludium w Łk 2, 21–22 omawia J.A. Fitzmyer. Zob. J.A. Fitzmyer, dz.cyt., 419.

⁹ Na temat czasownika πίμπλημι zob. W. Arndt, F.W. Danker, W. Bauer, F.W. Gingrich, *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, University of Chicago Press 2000, 813–814; H.R. Balz, G. Schneider, *Exegetical Dictionary of the New Testament, Vol. 3*, Eerdmans 1991, 88; R. Beekes, πίμπλημι, w: *Etymological Dictionary of Greek, Vols. 1–2*, red. A. Lubotsky, Brill 2010, 1191–1192; G. Dellings, πίμπλημι, ἐπιπίμπλημι, πλησμονή, w: *Theological Dictionary of the New*

ponadto na związek z innymi scenami w ramach Łk 1–2 (por. Łk 1, 15.23.41.57.67; 2, 6)¹⁰. Ważność wersetu Łk 2, 21 dotyczy także pojawienia się imienia Jezus (καὶ ἐκλήθη τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦς, dosł. i nazwane zostało imię jego Jezus¹¹). Tekst Łk 2, 21 jest drugim miejscem w Ewangelii dzieciństwa, gdzie występuje to imię (por. Łk 1, 31; 2, 27.43.52). Przez to nawiązuje do pierwszego momentu w Łk 1, 31, czyli wypowiedzi anioła podczas zwiastowania Maryi (Łk 1, 26–38)¹². Przywołaniem tamtego wydarzenia jest również towarzyszące imieniu Jezus w Łk 2, 21 sformułowanie mówiące wprost o nadprzyrodzonych okolicznościach nadania imienia Dziecku: τὸ κληθῆν ὑπὸ τοῦ ἀγγέλου πρὸ τοῦ συλλημφθῆναι αὐτὸν ἐν τῇ κοιλίᾳ (dosł. nazwane przez anioła przed poczęciem jego w łonie)¹³. Z kolei fragment Łk 2, 22 jest pierwszym miejscem w Ewangelii Łukasza, gdzie występuje istotny dla autora termin Ἱεροσόλυμα (por. Łk 2, 42; 18, 31; 19, 28; 23, 7)¹⁴.

Pozostałe informacje w sekcji Łk 2, 21–24 dotyczą szeregu innych okoliczności związanych z wypełnieniem przepisów Prawa. Są to: obrzezanie (περιτέμνω), oczyszczenie (καθαρισμός), przedstawienie (παρίστημι) i poświęcenie Panu (ἅγιον τῷ κυρίῳ κληθήσεται), złożenie ofiary (δίδωμι θυσίαν). W ich kontekście, wraz z wyżej omówionymi elementami, Łukasz w uroczysty sposób rozpoczyna nową scenę.

Testament, Vol. 6, electronic edition, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964; 127–134; G. Kittel, G. Friedrich, G.W. Bromiley, *Theological Dictionary of the New Testament, Abridged in One Volume*, W.B. Eerdmans 1985, 840–841; H.G. Liddell, *A Lexicon: Abridged from Liddell and Scott's Greek-English Lexicon*, Logos Research Systems 1996, 640; H.G. Liddell, R. Scott, H.S. Jones, R. McKenzie, *A Greek-English Lexicon*, Clarendon Press 1996, 1405; J.P. Louw, E.A. Nida, *Greek-English Lexicon of the New Testament: Based on Semantic Domains, Vol. 1, electronic edition*, United Bible Societies 1996, 597; F. Montanari, *πίμπλημι*, w: *The Brill Dictionary of Ancient Greek*, red. M. Goh, C. Schroeder, Brill 2015; J.H. Moulton, G. Milligan, *The Vocabulary of the Greek Testament*, Hodder and Stoughton 1930, 513; R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu. Wydanie z pełną lokalizacją greckich hasel, kluczem polsko-greckim oraz indeksem form czasownikowych*, Warszawa 1994, 492; M. Silva, *New International Dictionary of New Testament Theology and Exegesis, Vol. 3*, Zondervan 2014, 746–749; J. Swanson, *πίμπλημι*, w: *Dictionary of Biblical Languages with Semantic Domains: Greek New Testament, electronic edition*, Logos Research Systems 1997.

¹⁰ W wymienionych tekstach czasownik występuje w wypowiedzi anioła (Łk 1, 15), w odniesieniu do posługi kapłańskiej (Łk 1, 23), działania Ducha Świętego (Łk 1, 41.67), w relacji do czasu cudownych narodzin (Łk 1, 57; 2, 6). Należy dodać, iż w Nowym Testamencie, termin jest charakterystyczny dla Łukasza. W jego Ewangelii wystąpi jeszcze pięć razy (Łk 4, 28; 5, 7.26; 6, 11; 21, 22), w Dziejach Apostolskich dziewięć razy (Dz 2, 4; 3, 10; 4, 8.31; 5, 17; 9, 17; 13, 9.45; 19, 29). Poza Łukaszem stosuje go dwukrotnie tylko Mateusz w Mt 22, 10 i Mt 27, 48.

¹¹ Zob. R. Popowski, M. Wojciechowski, *Grecko-polski Nowy Testament. Wydanie interlinearne z kodami gramatycznymi*, Warszawa 1997, 249.

¹² Łk 1, 31: καὶ ἰδοῦ, συλληψῆ ἔν γαστρί, καὶ τέξῃ υἱόν, καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν (dosł. i oto poczniesz w łonie i urodzisz syna, i nazwiesz imię jego Jezus).

¹³ Zob. R. Popowski, M. Wojciechowski, dz.cyt., 249.

¹⁴ Nazwa wielokrotnie wystąpi też w Dziejach Apostolskich (zob. Dz 1, 4; 8, 1.14; 11, 2.22.27; 13, 13; 18, 21; 20, 16; 21, 17; 25, 1.7.9.15.24; 26, 4.10.20; 28, 17). Na temat zastosowania terminu Jerozolima w tekstach biblijnych i pozabiblijnych zob. W. Arndt, F. Danker, *Greek-English Lexicon*, 470–471; H.R. Balz, G. Schneider, *Exegetical Dictionary...*, Vol. 2, 176–179; E. Lohse, G. Fohrer, *Σιών, Ἱερουσαλήμ, Ἱεροσόλυμα, Ἱεροσολυμίτης*, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition, Vol. 7*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 292–338.

3. TREŚĆ Łk 2, 25–35

3.1. SYMEON (Łk 2, 25)

Wspomnianemu wyżej spójnikowi καί towarzyszy forma czasownikowa ἰδοῦ (oto, *indicativus aoristi medii*, ὁράω¹⁵), tworząc w ten sposób uroczystą formułę wprowadzającą. Sygnalizuje ona nowe elementy opowiadania. W ramach Łk 1–2 występuje w dialogach, słowach proroczych, wypowiedziach anioła i głównych bohaterów (por. Łk 1, 20.31.36.38.44.48; 2, 10.34.48)¹⁶. Tylko w Łk 2, 25 używa jej narrator. W ten sposób wprowadza w narrację postać starca Symeona. Jego przedstawienie poprzedzone jest informacją o miejscu wydarzeń. Jest nim Ἱερουσαλήμ, termin inny niż w Łk 2, 22, po raz pierwszy użyty przez trzeciego Ewangelistę (por. Łk 2, 38.41.43.45)¹⁷.

Następnie Ewangelista prezentuje szczegółowo Symeona. Bohater opowiadania jest człowiekiem sprawiedliwym (δίκαιος)¹⁸, pobożnym

¹⁵ Forma podstawowa ὁράω – widzieć. Zob. W. Arndt, F.W. Danker, *Greek-English Lexicon*, 719–720; H.R. Balz, G. Schneider, *Exegetical Dictionary...*, Vol. 2, 526–530; G. Kittel, G. Friedrich, *Theological Dictionary*, 706–716; H.G. Liddell, R. Scott, *Greek-English Lexicon*, 1244–1245; J.P. Louw, E.A. Nida, *Greek-English Lexicon*, Vol. 1, 163; W. Michaelis, ὁράω, εἶδον, βλέπω, ὀπτάνομαι, θεάομαι, θεωπέω, w: *Theological Dictionary of the New Testament*, Vol. 5, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, Eerdmans 1964, 315–367; R. Popowski, *Wielki słownik*, 433–435; M. Silva, *New International Dictionary*, Vol. 3, 526–532; J. Strong, *A Concise Dictionary of the Words in the Greek Testament and The Hebrew Bible*, Vol. 1, Logos Bible Software 2009, 52.

¹⁶ Z punktu widzenia morfologicznego ἰδοῦ jest formą osobową wspomnianego wyżej czasownika, jednak z uwagi na zastosowanie w narracji, spełnia funkcję partykuły wskazującej. Zob. A. Piwoń, *Składnia języka greckiego*, 555; Na temat użycia ἰδοῦ w Piśmie Świętym i literaturze pozabiblijnej zob. W. Arndt, F.W. Danker, *A Greek-English Lexicon*, 468; H.R. Balz., G. Schneider, *Exegetical Dictionary*, Vol. 2, 173; H.G. Liddell, *Lexicon*, 375; H.G. Liddell, R. Scott, *Greek-English Lexicon*, 819; J.P. Louw, E.A. Nida, *Greek-English Lexicon*, Vol. 1, 811; J. Lust, E. Eynikel, *ἰδοῦ*, w: *A Greek-English Lexicon of the Septuagint*, Stuttgart 2003; F. Montanari, *ἰδοῦ*, w: *Brill Dictionary*; J.H. Moulton, G. Milligan, *Vocabulary*, 299; M. Silva, *New International Dictionary*, Vol. 3, 526–532; J. Swanson, *ἰδοῦ*, w: *Dictionary of Biblical Languages*.

¹⁷ O roli Jeruzalem w Łk-Dz zob. J. Kudasiewicz, *Jeruzalem – miejscem zesłania Ducha Świętego*, Roczniki Teologiczno-Kanoniczne 23 (1976) 85–96. Na temat relacji między nazwami Jerozolima i Jeruzalem i występowania w Dziele Łukasowym zob. J. Kudasiewicz, *Nazwy Jeruzalem i Jerozolima w użyciu św. Łukasza*, Roczniki Teologiczno-Kanoniczne 20 (1973) 17–36; S. Rospond, *Onomastica Sacra w Nowym Testamencie*, Ruch Biblijny i Liturgiczny 33 (1980) 207–212; F. Szymański, *Jeruzalem jako miejsce kuszenia Jezusa w świetle Łk 4, 9–12*, Colloquia Theologica Ottoniana 1 (2008) 77–93. Poza wymienionymi wyżej tekstami w Łk 1–2, termin wystąpi jeszcze wielokrotnie w Ewangelii i Dziejach: Łk 4, 9; 5, 17; 6, 17; 9, 31.51.53; 10, 30; 13, 4.33.34x2; 17, 11; 18, 31; 19, 11; 21, 20.24; 23, 28; 24, 13.18.33.47.52; Dz 1, 8.12x2.19; 2, 5.14; 4, 5.16; 5, 16.28; 6, 7; 8, 26–27; 9, 2.13.21.26.28; 10, 39; 11, 2.22; 12, 25; 13, 27.31; 15, 2.4; 20, 22; 21, 11–13.31; 22, 5.17–18; 23, 11; 24, 11, 25.3. W relacji do pozostałych Ewangelii, możemy powiedzieć, iż jest to termin charakterystyczny dla Łukasza. Poza jego Dziełem, nazwa Jeruzalem pojawia się tylko u Mateusza, dwukrotnie w wersecie Mt 23, 27.

¹⁸ Na temat terminu zob. W. Arndt, F. Danker, *Greek-English Lexicon*, 246–247; H.R. Balz, G. Schneider, *Exegetical Dictionary...*, Vol. 1, 24; H. Cremer, δίκαιος, w: *Biblico-Theological Lexicon of New Testament Greek*, tłum. W. Urwick, T&T Clark 1895, 190; G.A. Deissmann, *Bible Studies: Contributions Chiefly from Papyri and Inscriptions to the History of the Language, the Literature and the Religion of Hellenistic Judaism and Primitive Christianity*, T&T Clark 1901, 115–116; J.K. Garrett,

(εὐλαβής)¹⁹, oczekującym pociechy Izraela (προσδεχόμενος παράκλησιν τοῦ Ἰσραήλ). W sposobie przedstawienia nowej postaci, w tej części wersestu, można dopatrywać się tendencji klasycznego stylu trzeciego Ewangelisty przez pominięcie formy ἔστιν (καὶ ὁ ἄνθρωπος οὗτος)²⁰. Zastosowane w wersecie słownictwo nawiązuje jednak do tradycji starotestamentowych.

W tekście Łk 2, 25 ponadto po raz pierwszy (w ramach Łk 2, 25–35) zostaje podjęty temat relacji Symeona z Duchem Świętym. Ewangelista wprowadza zagadnienie dzięki wyrażeniu πνεῦμα ἦν ἅγιον ἐπ’ αὐτόν (dosł. duch był święty na nim²¹), które sugeruje, iż Symeon jest pod działaniem Ducha, ma dar proroctwa.

3.2. MESJASZ PANA (Łk 2, 26)

Łukasz zagadnienie działania Ducha kontynuuje w Łk 2, 26, gdzie pojawia się wiadomość o objawieniu Symeonowi (καὶ ἦν αὐτῷ κεχηρηματισμένον, i było mu podane w wyroczni²²), że nie umrze dopóki nie zobaczy Mesjasza Pana (τὸν χριστὸν κυρίου). Jest to drugie miejsce w Ewangelii, gdzie można spotkać ten tytuł mesjański. Jest obecny w pierwszym orędziu anielskim danym pasterzom (zob. Łk 2, 8–20), jednakże w innej formie gramatycznej. W Łk 2, 11 występuje podwójny *nominativus* bez rodzajnika (χριστὸς κύριος)²³, natomiast w Łk 2, 26 *accusativus z genitivem*, poprzedzony rodzajnikiem. Istnieją przynajmniej trzy możliwości interpretacji, trudne do tłumaczenia dosłownego: *genetivus relationis* (akcentujący więzy rodzinne, pokrewieństwo), *genetivus epexegeticus* (objaśniający osobę, tłum. Mesjasz, tzn. Pan), *genetivus mysticus* (mówiący o więzach duchowych)²⁴. Cały kontekst Łk 1–2,

Justice, w: *Lexham Theological Wordbook*, red. D. Mangum, D.R. Brown, R. Klippenstein, R. Hurst, Lexham Press 2014; H.G. Liddell, R. Scott, *Greek-English Lexicon*, 429; J.P. Louw, E.A. Nida, *Greek-English Lexicon*, Vol. 1, 743; J.H. Moulton, G. Milligan, *Vocabulary*, 162; R. Popowski, *Wielki słownik*, 138; G. Schrenk, *δική, δικαίος, δικαιοσύνη, δικαιοσύνη, δικαιοσύνη, δικαιοσύνη, δικαιοσύνη*, w: *Theological Dictionary of the New Testament*, Vol. 2, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 173–178; M. Silva, *New International Dictionary*, Vol. 1, Zondervan 2014, 723–741.

¹⁹ Na temat terminu zob. W. Arndt, F.W. Danker, *Greek-English Lexicon*, 407; R. Bultmann, *εὐλαβής, εὐλαβεῖσθαι, εὐλάβεια*, w: *Theological Dictionary of the New Testament*, Vol. 2, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, & G. Friedrich, Eerdmans 1964, 751–754; H.G. Liddell, R. Scott, *Greek-English Lexicon*, 720; J.P. Louw, E.A. Nida, *Greek-English Lexicon*, Vol. 1, 532; J.H. Moulton, G. Milligan, *Vocabulary*, 262–263; R. Popowski, *Wielki słownik*, 242; M. Silva, *New International Dictionary*, Vol. 2, 16–317; J. Strong, *Concise Dictionary*, Vol. 1, 33.

²⁰ Podobną strukturę w ramach Łk 1–2 stosuje przynajmniej w dwóch miejscach: w Łk 1, 45 „szczęśliwa (jest) która uwierzyła” (μακαρία ἡ πιστεύσασα w Łk 1, 45), w Łk 2, 12 „to dla was (jest) znakiem” (τοῦτο ὑμῖν τὸ σημεῖον). Zob. J. Czernski, *Księgi narracyjne Nowego Testamentu. Wprowadzenie historyczno-literackie i teologiczne*, Opole 2003, 241.

²¹ Zob. R. Popowski, M. Wojciechowski, dz.cyt., 250. Ze względu na konstrukcję zdania, istnieje też możliwość tłumaczenia: Duch, który jest Święty, spoczywał na nim. Zob. F. Mickiewicz, *Ewangelia według świętego Łukasza, rozdziały 1–11*, NKB NT, t. III, cz. 1, Częstochowa 2011, 184.

²² Zob. R. Popowski, M. Wojciechowski, dz.cyt., 250.

²³ Łk 2, 11: ἐτέχθη ὑμῖν σήμερον σωτήρ ὃς ἔστιν χριστὸς κύριος (narodził się wam dziś Zbawiciel, którym jest Mesjasz Pan / który jest Mesjaszem Panem).

²⁴ Na temat przywołanych możliwości i innych funkcji *genetivus* zob. A.L. Lukaszewski, *Genitive of relation*, w: *The Lexham Syntactic Greek New Testament Glossary*, Lexham Press 2007; A. Paciorek,

dotyczący pochodzenia Jezusa, może potwierdzić takie interpretacje (informacje o poczęciu, nadaniu imienia, obrzezaniu, niezwykle okoliczności towarzyszące narodzinom). Ponadto sugeruje, iż „kiedy wypełniły się dni” (zob. Łk 2, 21–22; §1) Jezus będzie objawiony, rozpoznany przez mających Ducha jako Syn Najwyższego, Syn Boży (zob. Łk 1, 32.35).

3.3. DUCH ŚWIĘTY (Łk 2, 27a)

Łukasz w 2, 27 kontynuuje temat asystencji Ducha Świętego. Wyjaśnia motywacje, jakie kierują Symeonem, przybywającym do świątyni. Werset ten jest pierwszym miejscem w Łk-Dz, w którym Łukasz posługuje się terminem *ιερόν* (świątynia) na określenie tego miejsca²⁵. Z kolei wyrażenie *ἐν τῷ πνεύματι* (dosł. w duchu) mówi o tym, że tym, który doprowadza Symeona do miejsca świątynnego, jest osoba Ducha Świętego. Użyty tutaj celownik może przyjąć znaczenie przyczynowe (*dativus cause*, tłum. z powodu Ducha). Przyimek *ἐν* (w)²⁶ mógłby wskazywać także na miejsce odbywania się czynności (*dativus loci*), co rozumieć należy jako „ogarnięty Duchem”. Teoretycznie można tutaj widzieć też sposób, w jaki dokonuje się przyście Symeona (*dativus modi*, tłum. przyszedł duchowo), nie odpowiada to jednak kontekstowi opisanej sytuacji. Mimo iż nie występuje tutaj czasownik w stronie biernej, to kontekst fragmentu Łk 2, 27a sugeruje, że najbardziej odpowiednim rozwiązaniem zdaje się *dativus agens*, czyli wskazujący na osobę działającą, dokonującą czynności. Byłby nią sam Duch Święty jako ten, który dokonał przyprowadzenia²⁷. Taką interpretację potwierdza wyrażenie z poprzedniego wersetu (Łk 2, 26): „było mu podane w wyroczni przez Ducha Świętego” (*ὑπὸ τοῦ πνεύματος τοῦ ἁγίου*, zob. §2.2). Użyty tam przyimek *ὑπό* (przez) wskazuje jednoznacznie na Ducha jako źródło, sprawcę działania²⁸.

Elementy składniowe, 23–29; A. Piwowar, *Składnia języka greckiego*, 58; H.W. Smyth, *Greek Grammar*, 313–337; M. Zerwick, *Biblical Greek*, 14.

²⁵ Temat świątyni w Dziale Łukaszowym poruszają następujące publikacje: M. Mikołajczak, *Świątynia jerozolimska i jej znaczenie w kształtowaniu obrazu relacji Kościół – Izrael w Dwudziele św. Łukasza (Łk-Dz)*, *Collectanea Theologica* 81 (2011) 5–16; M. Mikołajczak, *Teologia świątyni w dwudziele św. Łukasza*, Lublin 2000 (scena Łk 2, 25–35 została omówiona na stronach 43–49); M. Mikołajczak, *Znaczenie świątyni Jerozolimskiej w Łk 1–2*, *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 51 (1998) 181–186.

²⁶ Na temat znaczenia przyimka zob. A. Paciorek, *Elementy składniowe*, 43–44, 47–48; A. Piwowar, *Składnia języka greckiego*, 221–222; H.W. Smyth, *Greek Grammar*, 376–377; M. Zerwick, *Biblical Greek*, 38–41.

²⁷ Na temat wymienionych możliwości oraz innych funkcji *dativu* zob. A.L. Lukaszewski, *datives*, w: *Lexham Syntactic Greek*; A. Paciorek, *Elementy składniowe*, 29–33; A. Piwowar, *Składnia języka greckiego*, 70, 74–76; H.W. Smyth, *Greek Grammar*, 351–353; M. Zerwick, *Biblical Greek*, 19–23.

²⁸ Na temat znaczenia *ὑπό* zob. W. Arndt, F. Danker, *Greek-English Lexicon*, 1035–1036; H.G. Liddell, R. Scott, *Greek-English Lexicon*, 1873–1875; J.P. Louw, E.A. Nida, *Greek-English Lexicon*, Vol. 1, 472; J.H. Moulton, G. Milligan, *Vocabulary*, 655–656; M. Silva, *New International Dictionary*, Vol. 4, 560–561; J. Strong, *Concise Dictionary*, Vol. 1, 74. Na temat funkcji składniowej przyimka zob. A. Paciorek, *Elementy składniowe*, 41; A. Piwowar, *Składnia języka greckiego*, 228; H.W. Smyth, *Greek Grammar*, 387–388; M. Zerwick, *Biblical Greek*, 29–30.

3.4. RODZICE I DZIECKO (Łk 2, 27b–28)

W części Łk 2, 27b w narracji pojawiają się Rodzice wraz z Dzieckiem. Łukasz używa tutaj terminów παιδίων (dziecko)²⁹ oraz Ἰησοῦς, w nawiązaniu do sceny zwiastowania (Łk 1, 31), narodzenia (Łk 2, 17) oraz obrzezania (Łk 2, 21)³⁰. We fragmencie tym Ewangelista posługuje się czasownikiem ποιέω (czynić)³¹, jednakże po raz pierwszy w odniesieniu do ludzi. W innych miejscach Ewangelii dzieciństwa, czyli w Łk 1, 25.49.51.68.72, podmiotem czynności jest bowiem Bóg. W Łk 2, 27b Ewangelista wskazuje na postępowanie zgodne z Prawem jako postawę wobec Boga, odpowiedź na Jego działanie³².

Z punktu widzenia przebiegu narracji, zdaje się, że sekcja Łk 2, 25–27 przygotowywała czytelnika do przyjęcia ważnego przesłania. Od wersetu Łk 2, 28 zbliża się on bowiem bardziej do świata opowiadania z powodu zmiany sposobu narracji i rytmu akcji. Symeon przyjmuje Dziecko w ramiona (ἐδέξατο αὐτὸ εἰς τὰς ἀγκάλας)³³ i kieruje błogosławieństwo do Boga (εὐλόγησεν τὸν θεὸν)³⁴. Następnie Łukasz swobodnie w łączności z poprzedzającym zdarzeniem (καὶ εἶπεν) wprowadza bezpośrednią wypowiedź bohatera w formie hymnu.

²⁹ O terminie zob. W. Arndt, F.W. Danker, *Greek-English Lexicon*, 749; H.R. Balz, G. Schneider, *Exegetical Dictionary...*, Vol. 3, 4–5; G. Kittel, G. Friedrich, *Theological Dictionary*, 759–763; H.G. Liddell, R. Scott, *Greek-English Lexicon*, 1287; J.P. Louw, E.A. Nida, *Greek-English Lexicon*, Vol. 1, 109; J.H. Moulton, G. Milligan, *Vocabulary*, 474; A. Oepke, *παῖς, παιδίον, παιδάριον, τέκνον, τεκνίον, βρέφος*, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition*, Vol. 5, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 636–654; R. Popowski, *Wielki słownik*, 456; M. Silva, *New International Dictionary*, Vol. 3, 590–598; J. Strong, *Concise Dictionary*, Vol. 1, 54.

³⁰ Łk 1, 31: [...] porodysz Syna (τέξῃ υἱόν), któremu nadasz imię Jezus (τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦν). Łk 2, 17: zobaczywszy, opowiedzieli o tym, co im zostało objawione o tym Dziecku (περὶ τοῦ παιδίου τούτου). Łk 2, 21: [...] należało obrzezać Dziecię (τοῦ περιτεμεῖν αὐτὸν), nadano Mu imię Jezus (τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰησοῦς), którym Je nazwał anioł, zanim się poczęło w łonie Matki.

³¹ O znaczeniu ποιέω zob. W. Arndt, F. Danker, *Greek-English Lexicon*, 839–842; H.G. Liddell, R. Scott, *Greek-English Lexicon*, 1427–1429; J.P. Louw, E.A. Nida, *Greek-English Lexicon*, Vol. 1, 511; R. Popowski, *Wielki słownik*, 507–510; J. Strong, *Concise Dictionary*, Vol. 1, 59.

³² Działanie Boże opisane przez ποιέω w wypowiedzi Elżbiety w Łk 1, 25, Maryi w *Magnificat*, w Łk 1, 49.51, Zachariasza, w *Benedictus*, w Łk 1, 68.72. Termin wystąpi jeszcze w Łk 2, 48.

³³ O czasowniku δέχομαι (przyjąć) zob. W. Arndt, F.W. Danker, *Greek-English Lexicon*, 221; H.G. Liddell, R. Scott, *Greek-English Lexicon*, 382–383; J.P. Louw, E.A. Nida, *Greek-English Lexicon*, Vol. 1, 219; R. Popowski, *Wielki słownik*, 123; J. Strong, *Concise Dictionary*, Vol. 1, 21.

³⁴ Na temat czasownika εὐλογέω (błogosławić) zob. W. Arndt, F.W. Danker, *Greek-English Lexicon*, 407–408; R. Bultmann, H.W. Beyer, *εὐλογέω, εὐλογητός, εὐλογία, ἐνευλογέω*, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition*, Vol. 2, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 754–763; H.G. Liddell, R. Scott, *Greek-English Lexicon*, 720; J.P. Louw, E.A. Nida, *Greek-English Lexicon*, Vol. 1, 428–429; J.H. Moulton, G. Milligan, *Vocabulary*, 263; R. Popowski, *Wielki słownik*, 242–243; M. Silva, *New International Dictionary*, Vol. 2, 317–326; J. Strong, *Concise Dictionary*, Vol. 1, 33.

3.5. HYMN (Łk 2, 29–32)

Rozpoczęcie hymnu słowem *vñv* (teraz)³⁵ w połączeniu z formą w czasie *praesentis* powoduje, że czas opowiadany i czas opowiadania zbliżają się maksymalnie do siebie, a czytelnik zostaje zaproszony do uczestnictwa w wydarzeniu, o którym mowa. Fragment Łk 2, 29–32 zdaje się potwierdzać taką interpretację z powodu wielu informacji na temat adresata hymnu, którym jest sam Bóg. Są to formy czasownikowe drugiej osoby liczby pojedynczej *ἀπολύεις* (uwalniasz, *indicativus praesentis activi*, ἀπολύω, Łk 2, 30)³⁶ i ἡτοιμάσας (przygotowałeś, *indicativus aoristi activi*, ἐτοιμάζω, Łk 2, 31)³⁷, zaimek dzierżawczy σου w Łk 2, 29–30.32 (twojego, zaimek osobowy w formie *genetivus possessoris singularis*, σύ), bezpośredni zwrot w formie *vocativus singularis masculinum* δέσποτα w Łk 2, 29 (władco, δεσπότης)³⁸. Ponadto adresat hymnu jest w nim ukazany jako wykonujący czynności w nim opisane. Wspomniany zaimek osobowy σύ (σου) zostaje użyty w odniesieniu do istotnych dla trzeciego Ewangelisty słów: δοῦλος (sługa)³⁹, ῥῆμα (słowo)⁴⁰, σωτήριον

³⁵ Na temat *vñv* zob. W. Arndt, F. Danker, *Greek-English Lexicon*, 681–682; H.G. Liddell, R. Scott, *Greek-English Lexicon*, 1185; J.P. Louw, E.A. Nida, *Greek-English Lexicon, Vol. 1*, 633; J.H. Moulton, G. Milligan, *Vocabulary*, 431; R. Popowski, *Wielki słownik*, 412–413; G. Stählin, *vñv* (ἄρτι), w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition, Vol. 4*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 1106–1123; J. Strong, *Concise Dictionary, Vol. 1*, 50.

³⁶ Zob. W. Arndt, F.W. Danker, *Greek-English Lexicon*, 117–118; H.G. Liddell, R. Scott, *Greek-English Lexicon*, 208–209; J.P. Louw, E.A. Nida, *Greek-English Lexicon, Vol. 1*, 187; J.H. Moulton, G. Milligan, *Vocabulary*, 66–67; R. Popowski, *Wielki słownik*, 65–66; M. Silva, *New International Dictionary, Vol. 3*, 189–197; J. Strong, *Concise Dictionary, Vol. 1*, 14.

³⁷ O czasowniku ἐτοιμάζω zob. W. Arndt, F.W. Danker, *Greek-English Lexicon*, 400–401; W. Grundmann, ἔτοιμος, ἐτοιμάζω, ἐτοιμασία, προετοιμάζω, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition, Vol. 2*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 704–706; H.G. Liddell, R. Scott, *Greek-English Lexicon*, 703; J.P. Louw, E.A. Nida, *Greek-English Lexicon, Vol. 1*, 682; J.H. Moulton, G. Milligan, *Vocabulary*, 258; Zob. R. Popowski, *Wielki słownik*, 238; M. Silva, *New International Dictionary, Vol. 2*, 302–305; J. Strong, *Concise Dictionary, Vol. 1*, 33.

³⁸ Zob. W. Arndt, F.W. Danker, *Greek-English Lexicon*, 220; H.G. Liddell, R. Scott, *Greek-English Lexicon*, 381; J.P. Louw, E.A. Nida, *Greek-English Lexicon, Vol. 1*, 478; J.H. Moulton, G. Milligan, *Vocabulary*, 143; R. Popowski, *Wielki słownik*, 122; K.H. Rengstorf, δεσπότης, οικοδεσπότης, οικοδεσποτέω, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition, Vol. 2*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 43–49; M. Silva, *New International Dictionary, Vol. 1*, 669–672; J. Strong, *Concise Dictionary, Vol. 1*, 21.

³⁹ Na temat zastosowania terminu w Biblii i literaturze pozabiblijnej zob. W. Arndt, F.W. Danker, *Greek-English Lexicon*, 259–260; H.G. Liddell, R. Scott, *Greek-English Lexicon*, 447; J.P. Louw, E.A. Nida, *Greek-English Lexicon, Vol. 1*, 471; J.H. Moulton, G. Milligan, *Vocabulary*, 170; R. Popowski, *Wielki słownik*, 144; K.H. Rengstorf, δοῦλος, σύνδουλος, δούλη, δουλένω, δουλεία, δουλόω, καταδουλόω, δουλαγωγέω, ὀφθαλμοδουλία, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition, Vol. 2*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 260–279; M. Silva, *New International Dictionary, Vol. 1*, 767–773; J. Strong, *Concise Dictionary, Vol. 1*, 24.

⁴⁰ Zob. W. Arndt, F.W. Danker, *Greek-English Lexicon*, 905; H.G. Liddell, R. Scott, *Greek-English Lexicon*, 1569; J.P. Louw, E.A. Nida, *Greek-English Lexicon, Vol. 1*, 161; J.H. Moulton, G. Milligan, *Vocabulary*, 563; R. Popowski, *Wielki słownik*, 545; G. Schrenk, A. Debrunner, H. Kleinknecht, O. Procksch, G. Quell, G. Kittel, λέγω, λόγος, ῥῆμα, λαλέω, λόγιος, λόγιον, ἄλογος, λογιικός, λογομαχέω, λογομαχία, ἐκλέγομαι, ἐκλογή, ἐκλεκτός, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition, Vol. 4*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 69–136; M. Silva, *New International Dictionary, Vol. 4*, 207–211; J. Strong, *Concise Dictionary, Vol. 1*, 63.

(zbawienie)⁴¹, λαός (lud)⁴² oraz ειρήνη (pokój)⁴³. Wymienione terminy wystąpiły we wcześniejszych scenach, mających charakter zwiastowań anielskich: zwiastowanie Maryi (Łk 1, 37–38a)⁴⁴ i zwiastowanie pasterzom (Łk 2, 10–11.14)⁴⁵. W ten sposób trzeci Ewangelista po raz kolejny sygnalizuje kontynuację tematów wcześniej poruszonych w Łk 1–2, które dotyczą słów o Jezusie, rozumienia tajemnicy Jego przyjscia na świat oraz Jego zbawczej misji.

3.6. ZDZIWIENIE I BŁOGOSŁAWIENSTWO (Łk 2, 33)

We wspomnianym wyżej procesie zgłębiania tajemnicy Chrystusa uczestniczą Jego ziemscy Rodzice, o czym powiadamia głos narratora w Ł 2, 33. Wyrażają oni zdziwienie w odniesieniu do słów Symeona o ich Dziecku (por. postawy bohaterów w Łk 1, 21.63). W tym krótkim fragmencie zostają użyte ważne dla Łukaszej teologii słowa: znany z Łk 2, 18 (zwiastowanie pasterzom)⁴⁶ czasownik θαυμάζω (dziwić się)⁴⁷ oraz wyrażenie ἐπὶ τοῖς λαλουμένοις (*dativus cause*, tłum. z powo-

⁴¹ Forma przymiotnikowa rodzaju nijakiego, sens dosłowny: to, co przynosi zbawienie, to, co ocala. Zob. W. Arndt, F.W. Danker, *Greek-English Lexicon*, 986; W. Foerster, σῶζω, σωτηρία, σωτήρ, σωτήριος, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition, Vol. 7*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 964–1024; H.G. Liddell, R. Scott, *Greek-English Lexicon*, 1751; J.P. Louw, E.A. Nida, *Greek-English Lexicon, Vol. 1*, 241; J.H. Moulton, G. Milligan, *Vocabulary*, 622; R. Popowski, *Wielki słownik*, 592; M. Silva, *New International Dictionary, Vol. 4*, 420–435; J. Strong, *Concise Dictionary, Vol. 1*, 70.

⁴² Zob. W. Arndt, F.W. Danker, *Greek-English Lexicon*, 586–587; H.G. Liddell, R. Scott, *Greek-English Lexicon*, 1029–1030; J.P. Louw, E.A. Nida, *Greek-English Lexicon, Vol. 1*, 119; J.H. Moulton, G. Milligan, *Vocabulary*, 370–371; R. Popowski, *Wielki słownik*, 358; M. Silva, *New International Dictionary, Vol. 3*, 88–94; H. Strathmann, R. Meyer, λαός, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition, Vol. 4*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich Eerdmans 1964, 28–57; J. Strong, *Concise Dictionary, Vol. 1*, 44.

⁴³ Zob. W. Arndt, F.W. Danker, *Greek-English Lexicon*, 287–288; W. Foerster, ειρήνη, ειρηνεύω, ειρηνικός, ειρηνοποιός, ειρηνοποιέω, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition, Vol. 2*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 400–417; H.G. Liddell, R. Scott, *Greek-English Lexicon*, 490; J.P. Louw, E.A. Nida, *Greek-English Lexicon., Vol. 1*, 46; J.H. Moulton, G. Milligan, *Vocabulary*, 185–186; R. Popowski, *Wielki słownik*, 169; M. Silva, *New International Dictionary, Vol. 2*, 111–118; J. Strong, *Concise Dictionary, Vol. 1*, 25.

⁴⁴ Łk 1, 37: dla Boga nie ma nic niemożliwego (πάν ῥῆμα, dosł. każda rzecz); Łk 1, 38a: [...] niech mi się stanie według twego słowa (κατὰ τὸ ῥῆμά σου).

⁴⁵ Łk 2, 10: [...] zwiastuję wam radość wielką, która będzie udziałem całego narodu (ἔσται παντὶ τῷ λαῷ); Łk 2, 11: [...] narodził się wam Zbawiciel (σωτήρ); Łk 2, 14: Chwała Bogu na wysokościach, a na ziemi pokój ludziom (ειρήνη ἐν ἀνθρώποις).

⁴⁶ Łk 2, 18: wszyscy, którzy to słyszeli, dziwili się temu, co im pasterze opowiadali (ἔθαύμασαν περὶ τῶν λαληθέντων ὑπὸ τῶν ποιμένων).

⁴⁷ Por. inne teksty Łukasza, postawy zdziwienia nad słowem (czynem) Jezusa/jego uczniów: Łk 4, 22; 8, 25; 9, 43; 11, 14.38; 20, 26; 24, 12.41; Dz 2, 7; 3, 12; 4, 13; 13, 41. O czasowniku zob. W. Arndt, F.W. Danker, *Greek-English Lexicon*, 444–445; G. Bertram, θαῦμα, θαυμάζω, θαυμάσιος, θαυμαστός, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition, Vol. 3*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 27–42; H.G. Liddell, R. Scott, *Greek-English Lexicon*, 785; J.P. Louw, E.A. Nida, *Greek-English Lexicon, Vol. 1*, 311; J.H. Moulton, G. Milligan, *Vocabulary*, 284; R. Popowski, *Wielki słownik*, 267–268; M. Silva, *New International Dictionary, Vol. 2*, 419–423; J. Strong, *Concise Dictionary, Vol. 1*, 36.

du tego, co mówione jest, por. Łk 1, 45; 2, 17–18⁴⁸). Terminy te odnoszą się ponownie do rozumienia osoby Jezusa (περὶ αὐτοῦ, tłum. o nim, odnośnie do niego). W ten sposób można zauważyć trwający wciąż dynamiczny proces rozumienia i przyjmowania orędzia o Mesjaszu Pana⁴⁹.

3.7. MATKA JEZUSA (Łk 2, 34a)

Na poziomie literackim można uznać fragment Łk 2, 33 za rodzaj wtrącenia, po którym następuje dalszy ciąg bezpośredniej wypowiedzi Symeona w Łk 2, 34a. Po informacji o błogosławieniu Rodziców (εὐλόγησεν) narrator wprowadza mowę niezależną dzięki formule εἶπεν πρὸς Μαριάμ τὴν μητέρα αὐτοῦ (powiedział do Maryi Matki Jego). Widać tu podobieństwo z Łk 2, 28, gdzie Symeon błogosławił adresata (εὐλόγησεν), po czym Łukasz natychmiast wprowadził bezpośrednią wypowiedź (καὶ εἶπεν). Różnicą jest jednak sposób, w jaki Ewangelista mówi teraz o adresacie przesłania. W przypadku hymnu w Łk 2, 29–32, adresat ujawniał się w treści modlitwy. Natomiast nowy adresat wypowiedzi Symeona w Łk 2, 34 zostaje przedstawiony przez narratora w formule wprowadzającej, przed przytoczeniem słów bohatera. Adresat proroctwa tym razem jest znany czytelnikowi z imienia (Μαριάμ). Autor określa osobę Maryi, dzięki zastosowanej apozycji (τὴν μητέρα αὐτοῦ) i użyciu przyimka πρὸς (do), niewystępującego we wcześniejszej narracji. Fragment Łk 2, 34a jest poza tym pierwszym momentem w Dziele (zob. Dz 1, 14), gdzie obok imienia Maryi pojawia się wyrażenie, stwierdzające Jej macierzyństwo (por. Łk 1, 43; 2, 33.48.51; 8, 19.20). Rodzajnik (ἡ, τὴν) wraz z zaimkiem dzierżawczym (αὐτοῦ) sprawiają, że czytelnik nie ma wątpliwości, by najbliższą narrację wiązać z osobą Maryi, Matką Jezusa, Mesjasza, z powodu którego Symeon wypowiedział hymn w Łk 2, 29–32. Można przypuszczać, iż Łukasz poprzez omówione wyżej zabiegi literackie wskazuje na zbliżający się punkt kulminacyjny narracji, którym jest proroctwo w Łk 2, 34b–35.

3.8. PROROCTWO O JEZUSIE (Łk 2, 34b)

Pierwsza część proroctwa Symeona znajduje się w Łk 2, 34b. Rozpoczyna się od wyrażenia ἰδοὺ οὗτος (oto on, oto ten). Formuła wskazuje osobę, której dotyczy ten fragment wyroczni. Jest nią Jezus. Następnie jest mowa o Jego przeznaczeniu. Ewangelista wyraża je czasownikiem κείμαι (być położonym, leżeć,

⁴⁸ Łk 1, 45: spełnią się słowa powiedziane jej od Pana (ἔσται τελείωσις τοῖς λελαλημένοις αὐτῇ παρὰ κυρίου, dosł. będzie spełnienie dla tych powiedzianych/tego, co powiedziane jej od Pana); Łk 2, 17: opowiedzieli o tym, co im zostało objawione o tym Dziecięciu (ἐγνώρισαν περὶ τοῦ ῥήματος τοῦ λαληθέντος αὐτοῖς περὶ τοῦ παιδίου τούτου, dosł. dali poznać odnośnie do sprawy/słowa/zdarzenia powiedzianego im o tym dziecku); Łk 2, 18: [...] dziwili się temu, co im pasterze opowiadali (περὶ τῶν λαληθέντων ὑπὸ τῶν ποιμένων, dosł. z powodu powiedzianych przez pasterzy, por. przypis 46).

⁴⁹ Na temat rozpoznania Jezusa w Łk 2, 25–35 zob. S. Kotwiński, *Posłannictwo Jezusa w świetle wypowiedzi Symeona (Łk 2, 25–35)*, *Warszawskie Studia Teologiczne* 3 (1985–1990) 147–158; M. Mikołajczak, *Proklamacja tożsamości Jezusa w świątyni jerozolimskiej (Łk 2, 25–35)*, *Premisla Christiana* 8 (1999) 183–195.

znajdować się)⁵⁰ w formie κεῖται (leży, położony jest, *indicativus praesentis passivi*). Termin stanowi istotny element do zrozumienia prorocstwa w świetle dotychczasowej narracji Łk 1–2. Wystąpił w scenie zwiastowania pasterzom, w informacji o znaku (Łk 2, 12) oraz jego wypełnieniu (Łk 2, 16)⁵¹. Na poziomie gramatycznym, warto zauważyć, iż werset Łk 2, 34b jest drugim miejscem w perykopie Łk 2, 25–35, gdzie pomijając *participium*, zostaje użyty czas terażniejszy (zob. Łk 2, 29, §2.5). Taki zabieg literacki nadaje wyjątkowy charakter słowom wypowiedzianym przez Symeona.

W kolejnym wyrażeniu Łukasz stosuje terminy ważne dla swojej teologii. Jednym z nich jest słowo πτώσις (upadek)⁵², odnoszące się do sytuacji słuchania nauki Jezusa i niewypełnienia jej⁵³. Z kolei słowo ἀνάστασις (podniesienie)⁵⁴ we wszystkich innych miejscach w Łk-Dz oznacza zmartwychwstanie⁵⁵. Oba terminy odnoszą się do πολλῶν ἐν τῷ Ἰσραὴλ (licznych w Izraelu). Łukaszowym terminem jest też kolejne słowo σημεῖον (znak)⁵⁶, które wystąpiło w opowiadaniu o narodze-

⁵⁰ Zob. W. Arndt, F.W. Danker, *Greek-English Lexicon*, 537–538; F. Büchsel, *κείμεαι, ἀνά-, συνανά-, ἀντί-, ἀπό-, ἐπί-, κατά-, παρά-, περί-, πρόκειμαι*, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition*, Vol. 3, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 654–656; H.G. Liddell, R. Scott, *Greek-English Lexicon*, 934; J.P. Louw, E.A. Nida, *Greek-English Lexicon*, Vol. 1, 156; J.H. Moulton, G. Milligan, *Vocabulary*, 339; R. Popowski, *Wielki słownik*, 334; J. Strong, *Concise Dictionary*, Vol. 1, 41.

⁵¹ Anioł w swym orędziu skierowanym do pasterzy określił Jezusa jako tego, który leży w żłobie (Łk 2, 12, κείμενον). Następnie pasterze zobaczyli Go takim, jakim Go opisał anioł (Łk 2, 16, κείμενον). Zastosowane formy są podobne do terminu ἀνακλίνω w Łk 2, 7, który pojawił się w scenie narodzin Jezusa, w odniesieniu do Maryi w Łk 2, 7 (czasownik w formie aktywnej, ἀνέκλινεν). Zob. R. Popowski, *Wielki słownik*, 35; W. Arndt, F.W. Danker, *Greek-English Lexicon*, 65; H.G. Liddell, R. Scott, *Greek-English Lexicon*, 108; J.P. Louw, E.A. Nida, *Greek-English Lexicon*, Vol. 1, 218.

⁵² Zob. W. Arndt, F.W. Danker, *Greek-English Lexicon*, 896; H.G. Liddell, R. Scott, *Greek-English Lexicon*, 1549; J.P. Louw, E.A. Nida, *Greek-English Lexicon*, Vol. 1, 154–155; W. Michaelis, *πίπτω, πτώμα, πτώσις, ἐκπίπτω, καταπίπτω, παραπίπτω, παράπτωμα, περιπίπτω*, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition*, Vol. 6, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 161–173; R. Popowski, *Wielki słownik*, 539; M. Silva, *New International Dictionary*, Vol. 3, 755–759; J. Strong, *Concise Dictionary*, Vol. 1, 62.

⁵³ Termin jest dwukrotnie użyty w Nowym Testamencie. By zrozumieć zastosowanie go w Łk 2, 34 warto przywołać drugie miejsce, czyli Mt 7, 24–27. W nauce Jezusa o złej i dobrej budowie czytamy, iż kto wysłuchał słów Jezusa, lecz ich nie wypełnił, doświadcza wielkiego upadku (dosł. upadek jego był wielki, ἦν ἡ πτώσις αὐτῆς μεγάλη, Mt 7, 27).

⁵⁴ Zob. W. Arndt, F.W. Danker, *Greek-English Lexicon*, 71–72; H.G. Liddell, R. Scott, *Greek-English Lexicon*, 121; J.P. Louw, E.A. Nida, *Greek-English Lexicon*, Vol. 1, 155; J.H. Moulton, G. Milligan, *Vocabulary*, 37–38; A. Oepke, *ἀνίστημι, ἐξάνίστημι, ἀνάστασις, ἐξανάστασις*, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition*, Vol. 1, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 368–372; R. Popowski, *Wielki słownik*, 39; M. Silva, *New International Dictionary*, Vol. 1, 309–327; J. Strong, *Concise Dictionary*, Vol. 1, 11.

⁵⁵ Zob. Łk 14, 14; 20, 27.33.35–36; Dz 1, 22; 2, 31; 4, 2.33; 17, 18.32; 23, 6.8; 24, 15.21; 26, 23.

⁵⁶ Zob. W. Arndt, F.W. Danker, *Greek-English Lexicon*, 920–921; H.G. Liddell, R. Scott, *Greek-English Lexicon*, 1593; J.P. Louw, E.A. Nida, *Greek-English Lexicon*, Vol. 1, 442–443; J.H. Moulton, G. Milligan, *Vocabulary*, 572–573; R. Popowski, *Wielki słownik*, 553; K.H. Rengstorf, *σημεῖον, σημαίνω, σημειώω, ἄσημος, ἐπίσημος, εὔσημος, σύσημον*, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition*, Vol. 7, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 200–261; M. Silva, *New International Dictionary*, Vol. 4, 283–290; J. Strong, *Concise Dictionary*, Vol. 1, 65.

niu (Łk 2, 12)⁵⁷. W trzeciej Ewangelii odnosi się do: cudownych znaków, których wymaga się od Jezusa (Łk 11, 16.29; 23,8), Syna Człowieczego, który jest znakiem (Łk 11, 30), oraz opisów dotyczących zburzenia Jerozolimy i ponownego przyjścia Chrystusa (Łk 21, 7.11.25). Z kolei ostatni termin, czasownik ἀντιλέγω (zaprzeczać, mówić przeciw, sprzeciwiać się)⁵⁸ w formie ἀντιλεγόμενον (*participium praesentis passivi* w *acc. sing.*, dosł. poddany negacji), odnosząc się do σημείων (znak, który jest przedmiotem sprzeciwu), zdaje się łączyć przywołane wyżej paralele.

W ten sposób Łukasz przedstawia pierwszą część prorocstwa Symeona. Według powyższych adnotacji fragment ten stanowi preludium do treści i losu Ewangelii Jezusowej, okoliczności jej przyjęcia i odrzucenia.

3.9. PROROCTWO O MARYI (Łk 2, 35)

Badacze dzielą werset na dwie części. Niektórzy komentatorzy sugerują, by traktować fragment Łk 2, 35a jako wtrącenie lub element drugorzędny ze względu na charakter dotychczasowej narracji i konstrukcję drugiej części wersetu w Łk 2, 35b⁵⁹. W niniejszym opracowaniu pominiemy rozstrzygnięcie tego problemu. Skupimy się na treści prorocstwa skierowanego do Maryi w Łk 3, 35.

Istnieją różne kierunki interpretacji przesłania Symeona, skierowanego do Matki Jezusa. Jeśli nie wszystkie, to przynajmniej znaczna większość tych propozycji wykracza poza kontekst trzeciej Ewangelii⁶⁰. Poniżej proponujemy inne podejście, skupimy się na tekście Łk 2, 35a, odnosząc się głównie do myśli Łukasza⁶¹.

Kluczowy dla wersetu termin ρομφαία (miecz obosieczny)⁶² może wskazać

⁵⁷ Łk 2, 12: to [jest] dla was znakiem (τοῦτο ὑμῖν τὸ σημεῖον).

⁵⁸ Zob. W. Arndt, F.W. Danker, *Greek-English Lexicon*, 89; H.G. Liddell, R. Scott, *Greek-English Lexicon*, 158; J.P. Louw, E.A. Nida, *Greek-English Lexicon*, Vol. 1, 439; J.H. Moulton, G. Milligan, *Vocabulary*, 48; R. Popowski, *Wielki słownik*, 49; M. Silva, *New International Dictionary*, Vol. 3, 127–170; J. Strong, *Concise Dictionary*, Vol. 1, 13.

⁵⁹ Niejasności związane z Łk 2, 34–35 omawia szczegółowo J. McHugh. Zob. J. McHugh, *Maryja w Nowym Testamencie*, tłum. A. Czarnocki, Niepokalanów 1998, 141–149.

⁶⁰ Z polskich publikacji można przywołać: F. Gryglewicz, *Teologiczne aspekty błogosławieństwa Symeona (Łk 2, 29–35)*, Roczniki Teologiczne 1 (1972) 73–82; M. Oleś, *Maryjne znaczenie słów Łk 2, 35 w patrologii od początku aż do VIII wieku*, Ruch Biblijny i Liturgiczny 17 (1964) 4–19; U. Szwarz, *Twoją duszę miecz przeniknie (Łk 2, 35). Cierpienie Maryi w świetle starotestamentowego przepowiedania*, *Salvatoris Mater* 3 (2001) 11–25; M. Wróbel, *Twoją duszę miecz przeniknie” (Łk 2, 35): wspólnota losu Maryi i Jezusa*, *Salvatoris Mater* 14 (2012) 11–20. Wśród literatury zagranicznej należy wymienić przynajmniej dwa opracowania: A. Serra, *Maria nelle sacre scritture. Testi e commenti in riferimento all’incarnazione e alla risurrezione del Signore*, Milano 2016 (prorocstwo Symeona omówione na s. 227–258); A. Serra, *Una spada trafiggerà la tua vita. Quale spada? Bibbia e tradizione giudaico-cristiana a confronto*, Roma 2003.

⁶¹ Interpretację Łukasza Łk 2, 35 zaproponował też Kudasiewicz. Zob. J. Kudasiewicz, *Matka Odkupiciela*, Kielce 1991, 114–115.

⁶² Termin występuje w Ewangeliiach tylko tutaj. Natomiast w relacji do innych ksiąg Nowego Testamentu pojawia się jedynie w Apokalipsie (Ap 1, 16; 2, 12.16; 6, 8; 19, 15.21). Septuaginta używa go wielokrotnie. W Starym Testamencie ρομφαία to miecz kary, prowadzący do śmierci, wymierzający sprawiedliwość. Po raz pierwszy słowo pojawia się w Rdz 3, 24 jako narzędzie w rękę anioła.

interesujący kierunek interpretacji dzięki towarzyszącej formie διελεύσεται (przejdzie, *indicativus futuri medii deponens*, διέρχομαι⁶³). Czasownik występuje w Ewangelii dzieciństwa w odniesieniu do przejścia do Betlejem pasterzy niosących orędzie o Zbawicielu, chcących spotkać Go osobiście (Łk 2, 15). Tekstem paralelnym dla Łk 2, 35 jest też fragment programowej sekcji Łk 4, 16–30, gdzie termin ten przyjmuje ponadto charakter chrystologiczny. Jezus, przeszedłszy (διελθὼν) pośród tych, którzy odrzucają Jego słowo, oddał się (zob. Łk 4, 30). W podobnym kontekście (chrystologii i głoszenia słowa) wystąpi w dalszych rozdziałach Dzieła Łukasza (zob. Łk 4, 30; 5, 15–16; 8, 22; 9, 6; 17, 11; 19, 1.4)⁶⁴. Doskonałym uzupełnieniem Łukaszej koncepcji jest trzeci, znaczący dla interpretacji proroctwa, odnoszący się do Maryi termin ψυχή (dusza, życie)⁶⁵. Dzięki powyższej analizie wyrażenia διελεύσεται ῥομφαία i nawiązaniu do innych tekstów trzeciej Ewangelii, w których zastosowano słowo ψυχή (por. Łk 1, 46)⁶⁶, można dotrzeć do szerszego rozumienia wersetu Łk 2, 35. Możemy bowiem zauważyć, że przyjęcie lub odrzucenie osoby Chrystusa i Jego słowa wpływa nie tylko na życie jednostki, której reprezentantką jest Maryja, lecz również społeczności, której obrazem są liczni w Izraelu w Łk 2, 34 i wiele serc w Łk 2, 35⁶⁷.

Na temat biblijnego znaczenia słowa miecz (ῥομφαία) zob. W. Arndt, F.W. Danker, *Greek-English Lexicon*, 907; H.R. Balz, G. Schneider, *Exegetical Dictionary...*, Vol. 3, 213; G. Kittel, G. Friedrich, *Theological Dictionary*, 987–988; H.G. Liddell, *Lexicon*, 719; H.G. Liddell, R. Scott, *Greek-English Lexicon*, 1574; J.P. Louw, E.A. Nida, *Greek-English Lexicon*, Vol. 1, 317; J. Lust, E. Eynikel, K. Hauspie, ῥομφαία, w: *Greek-English Lexicon of the Septuagint*; W. Michaelis, ῥομφαία, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition*, Vol. 6, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 993–998; J.H. Moulton, G. Milligan, *Vocabulary*, 564; R. Popowski, *Wielki słownik*, 546; J. Swanson, ῥομφαία, *Dictionary of Biblical Languages*.

⁶³ Zob. W. Arndt, F.W. Danker, *Greek-English Lexicon*, 244; H.R. Balz, G. Schneider, *Exegetical Dictionary...*, Vol. 1, 322–323; G. Kittel, G. Friedrich, *Theological Dictionary*, 257–262; H.G. Liddell, *Lexicon*, 200; H.G. Liddell, R. Scott, *Greek-English Lexicon*, 425–426; J.P. Louw, E.A. Nida, *Greek-English Lexicon*, Vol. 1, 184; J. Lust, E. Eynikel, K. Hauspie, ἔρχομαι, w: *Greek-English Lexicon of the Septuagint*; J.H. Moulton, G. Milligan, *Vocabulary*, 160; R. Popowski, *Wielki słownik*, 137; J. Schneider, ἔρχομαι, ἔλενσις, ἀπ-, δι-, εἰς-, ἐξ-, ἐπ-, παρ-, παρεια-, περι-, προσ-, συνέρχομαι, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition*, Vol. 2, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 676; M. Silva, *New International Dictionary*, Vol. 2, 282–286; J. Swanson, ἔρχομαι, w: *Dictionary of Biblical Languages*.

⁶⁴ Czasownik w trzeciej Ewangelii dotyczy: słowa o Jezusie, które przechodziło (διήρχετο) pośród słuchających słowa i uzdrawianych (Łk 5, 15–16), relacji Jezusa z uczniami, z którymi przechodzi (διέλθωμεν) na drugą stronę jeziora (Łk 8, 22), głoszenia słowa, przechodząc (διήρχοντο) przez wsie (Łk 9, 6), Jezusa zmierzającego do Jerozolimy, który przechodzi (διήρχετο) przez Samarię i Galileę (Łk 17, 11), Jezusa, który wchodzi do Jerycha i przechodzi (διήρχετο) przez miasto (Łk 19, 1), Jezusa, którego Zacheusz chce ujrzeć, kiedy będzie przechodził (ἔμελλεν διέρχεσθαι, Łk 19, 4). Raz w Ewangelii Łukasza czasownik odnosi się do złego ducha, o którym mówi Jezus w napomnieniu dotyczącym powrotu do grzechu: jest on tam tym, który przechodzi (διέρχεται) przez bezwodne miejsca szukając spoczynku (Łk 11, 24)

⁶⁵ Zob. W. Arndt, F.W. Danker, *Greek-English Lexicon*, 1098–1100; H.G. Liddell, R. Scott, *Greek-English Lexicon*, 2026–2027; J.P. Louw, E.A. Nida, *Greek-English Lexicon*, Vol. 1, 105; R. Popowski, *Wielki słownik*, 66; J. Strong, *Concise Dictionary*, Vol. 1, 79.

⁶⁶ Zob. Łk 6, 9; 9, 24; 10, 27; 12, 19.20.22–23; 14, 26; 17, 33; 21, 19.

⁶⁷ C.M. Martini, komentując fragment Łk 2, 35, zauważa, iż Łukasz przedstawił proroctwo

4. PODSUMOWANIE

Powyższa dwuetapowa analiza ukazuje kilka charakterystycznych elementów Łukaszonego opowiadania Łk 2, 25–35. Okazuje się, iż mają one ścisły związek z wizją teologiczną trzeciego Ewangelisty. W pierwszym punkcie zauważono, iż wersety Łk 2, 21–24 stanowią istotne wprowadzenie do narracji o ofiarowaniu Jezusa. Werset Łk 2, 25, na poziomie tekstualnym, łączy się z kontekstem poprzedzającym, jednocześnie rozpoczynając nowy etap historii.

W drugim paragrafie zobaczyliśmy, iż Ewangelista zaznacza ważność sekcji Łk 2, 25–35 przez odpowiednie formuły i wyrażenia. Najpierw prezentuje postać Symeona. Przez słownictwo i zastosowane formy nawiązuje do myśli starotestamentowej oraz akcentuje bliską relację bohatera z Duchem Świętym. Łukasz podejmuje ważne dla swego dwudziela tematy: tożsamość Chrystusa, osobę Ducha Świętego, postać Maryi. Czyni to w łączności literackiej i teologicznej z innymi fragmentami Łk-Dz. W relacji do Łk 1–2 zauważamy przede wszystkim etapowe przedstawienie odpowiedzi na pytanie, kim jest Jezus? W Łk 2, 25–35 odnajdujemy tytuły chrystologiczne będące pogłębieniem określeń obecnych w scenach zwiastowania Maryi (Łk 1, 26–38) i zwiastowania pasterzom (Łk 2, 8–20).

Okazują się, że pierwsza część hymnu Symeona (Łk 2, 29–32) zawiera liczne nawiązania terminologiczne i tematyczne do innych miejsc Łk-Dz. Z kolei druga część pieśni (Łk 2, 34–35), będąca prorocstwem, dotychczas interpretowana głównie w świetle tekstów starotestamentowych, może nawiązywać również do teologii związanej z trzecią Ewangelią. W niniejszym artykule zaznaczam, iż poza znanymi dotąd interpretacjami tekstu Łk 2, 35, istnieje możliwość odczytania zastosowanego w wyroczni wyrażenia *διελεύσεται ῥομφαία* w kluczu ściśle Łukaszym.

W świetle powyższego można stwierdzić, iż Łukasz uczynił perykopę o Symeonie (Łk 2, 25–35) istotnym przyczynkiem do przedstawienia głównych tematów teologicznych swojego dzieła. Autor trzeciej Ewangelii zachęca czytelnika do dalszego zgłębiania ewangelicznego przesłania nie tylko w aspekcie chrystologii, pneumatologii, mariologii, lecz również – tak ważnej dla niego – teologii słowa Bożego.

BIBLIOGRAFIA

- Arndt W., Danker F.W., Bauer W., Gingrich F.W., *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, University of Chicago Press 2000.
- Balz H.R., Schneider G., *Exegetical Dictionary of the New Testament, Vols. 1–3*, Eerdmans 1991.
- Beekes R., *πίμπλημι*, w: *Etymological Dictionary of Greek, Vols. 1–2*, red. A. Lubotsky, Brill 2010, 1191–1192.

Symeona jako słowo przestrogi: „Symeon przestrzega, że z Jezusem skończył się czas bierności. Odtąd będzie ‚tak’ albo ‚nie’, nie będzie już możliwości, by się poddać lub pozostać obojętnym. Jezus jest kamieniem, który rozdziela historię. On jest zbawieniem dla tych, którzy Go przyjmują, i ruiną dla tych, którzy Go odrzucają”. Zob. C. M. Martini, *Maryja wciąż cierpi*, tłum. J. Pochwat, Kraków 2012, 31.

- Bertram G., *θαῦμα, θαυμάζω, θαυμάσιος, θαυμαστός*, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition, Vol. 3*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 27–42.
- Bocian J., *Mt 10, 5 i Łk 2, 32 a uniwersalizm wielkiego nakazu misyjnego u synoptyków*, w: *Nowy Testament a religie*, red. I. Ledwoń, Lublin: Wydawnictwo KUL 2011, 417–436.
- Bock D.L., *Luke 1:1–9:50, Vol. 1*, Baker Academic 1994.
- Bovon F., *Das Evangelium nach Lukas. Lk 1, 1–9, 50*, Zürich 1989.
- Bultmann R., *εὐλαβής, εὐλαβεῖσθαι, εὐλάβεια*, w: *Theological Dictionary of the New Testament, Vol. 2*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, & G. Friedrich, Eerdmans 1964, 751–754.
- Bultmann R., Beyer H.W., *εὐλογέω, εὐλογητός, εὐλογία, ἐνευλογέω*, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition, Vol. 2*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 754–763.
- Büchsel F., *κείμει, ἀνά-, συνανά-, ἀντί-, ἀπό-, ἐπί-, κατά-, παρά-, περί-, πρόκειμαι*, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition, Vol. 3*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 654–656.
- Cremer H., *δίκαιος*, w: *Biblico-Theological Lexicon of New Testament Greek*, tłum. W. Urwick, T&T Clark 1895, 190.
- Czerski J., *Księgi narracyjne Nowego Testamentu. Wprowadzenie historyczno-literackie i teologiczne*, Opole 2003.
- Deissmann G.A., *Bible Studies: Contributions Chiefly from Papyri and Inscriptions to the History of the Language, the Literature and the Religion of Hellenistic Judaism and Primitive Christianity*, T&T Clark 1901.
- Delling G., *πίμπλημι, ἐμπίμπλημι, πλησμονή*, w: *Theological Dictionary of the New Testament, Vol. 6, electronic edition*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 127–134.
- Fiores S. de, *Misja Matki Bożej u stóp krzyża*, w: *Miłość i cierpienie. Misterium Boga i nadzieja człowieka*, red. J. Malski, I. Rutkowska, tłum. I. Rutkowska, Głogów: Cisi Pracownicy Krzyża.
- Fitzmyer J.A., *The Gospel According to Luke I–IX: Introduction, Translation, and Notes, Vol. 28*, Yale University Press 2008.
- Foerster W., *εἰρήνη, εἰρηνεύω, εἰρηνικός, εἰρηνοποιός, εἰρηνοποιέω*, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition, Vol. 2*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 400–417.
- Foerster W., *σῶζω, σωτηρία, σωτήρ, σωτήριος*, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition, Vol. 7*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 964–1024.
- Garrett J.K., *Justice*, w: *Lexham Theological Wordbook*, red. D. Mangum, D.R. Brown, R. Kloppenstein, R. Hurst, Lexham Press 2014.
- Grundmann W., *ἔτοιμος, ἐτοιμάζω, ἐτοιμασία, προετοιμάζω*, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition, Vol. 2*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 704–706.
- Gryglewicz F., *Die Herkunft der Hymnen des Kindheitsevangeliums des Lukas (Łk 1, 46–55; 1, 68–79; 2, 29–32)*, *New Testament Studies* 21 (1974–1975) 265–273.
- Gryglewicz F., *Pochodzenie hymnów Łukaszej Ewangelii dzieciństwa (Łk 1, 46–55; 1, 68–79; 2, 29–32)*, *Summarium* 2 (1973) 49.
- Gryglewicz F., *Teologia hymnów Łukaszej Ewangelii Dzieciństwa (Łk 1, 46–55; 1, 68–79; 2, 29–32)*, Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL 1975.
- Gryglewicz F., *Teologiczne aspekty błogosławieństwa Symeona (Łk 2, 29–35)*, *Roczniki Teologiczne* 19 (1972) 73–82.
- Homerski J., *Starotestamentowe reminiscencje w tekstach maryjnych Łukaszej Ewangelii dzieciństwa (Łk 1–2)*, w: *U boku Syna. Studia z mariologii biblijnej. Katolicki Uniwersytet Lubelski. Księga pamiątkowa ku czci ks. prof. dra Feliksa Gryglewicza z okazji 50-lecia Jego kapłaństwa*, red. J. Szlaga, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1984, 75–84.
- Krawczyk R., *Dziękczynny hymn Symeona (Łk 2, 25–35)*, *Studia Redemptorystowskie* 12 (2014) 255–264.
- Kittel G., Friedrich G., Bromiley G.W., *Theological Dictionary of the New Testament, Abridged in One Volume*, W.B. Eerdmans 1985.

- Kotwiński S., *Posłannictwo Jezusa w świetle wypowiedzi Symeona (Łk 2, 25–35)*, Warszawskie Studia Teologiczne 3 (1985–1990) 147–158.
- Kudasiewicz J., *Jeruzalem – miejscem zesłania Ducha Świętego*, Roczniki Teologiczno-Kanoniczne 23 (1976) 85–96.
- Kudasiewicz J., *Matka Odkupiciela*, Kielce 1991.
- Kudasiewicz J., *Nazwy Jeruzalem i Jerozolima w użyciu św. Łukasza*, Roczniki Teologiczno-Kanoniczne 20 (1973) 17–36.
- Liddell H.G., *A Lexicon: Abridged from Liddell and Scott's Greek-English Lexicon*, Logos Research Systems 1996.
- Liddell H.G., Scott R., Jones H.S., McKenzie R., *A Greek-English Lexicon*, Clarendon Press 1996.
- Lohse E., Fohrer G., *Σιών, Ἱερουσαλήμ, Ἱεροσόλυμα, Ἱεροσολυμίτης*, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition, Vol. 7*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 292–338.
- Louw J.P., Nida E.A., *Greek-English Lexicon of the New Testament: Based on Semantic Domains, Vol. 1, electronic edition*, United Bible Societies 1996.
- Lukaszewski L., *The Lexham Syntactic Greek New Testament Glossary*, Lexham Press 2007.
- Lust J., Eynikel E., Hauspie K., *A Greek-English Lexicon of the Septuagint: Revised Edition*, Stuttgart 2003.
- Łabuda P., *Obrzezanie i ofiarowanie w świątyni*, w: *Maryja w Biblii i Kościele*, red. P. Łabuda, Tarnów: Biblos 2020, 215–235.
- Łach J., *Egzegetyczne problemy Łukaszej Ewangelii Dzieciństwa Jezusa*, Studia Theologica Varsaviensia 16 (1978) 3–15.
- Martini C.M., *Maryja wciąż cierpi*, tłum. J. Pochwat, Kraków: Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy 2012.
- McHugh J., *Maryja w Nowym Testamencie*, tłum. A. Czarnocki, Niepokalanów 1998.
- Michaelis W., *ὁράω, εἶδον, βλέπω, ὀπτάομαι, θεάομαι, θεωρέω*, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition, Vol. 5*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 315–367.
- Michaelis W., *πίπτω, πτώμα, πτώσις, ἐκπίπτω, καταπίπτω, παραπίπτω, παράπτωμα, περιπίπτω*, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition, Vol. 6*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 161–173.
- Michaelis W., *ρομφαία*, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition, Vol. 6*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 993–998.
- Mickiewicz F., *Ewangelia według świętego Łukasza*, rozdziały 1–11, NKB NT, t. III, cz. 1, Częstochowa 2011.
- Mikołajczak M., *Biblijny profil Symeona i Anny w świetle teologii świątyni (Łk 2, 25–35)*, Perspectives 11 (2012) 95–105.
- Mikołajczak M., *Proklamacja tożsamości Jezusa w świątyni jerozolimskiej (Łk 2, 25–35)*, Premisla Christiana 8 (1999) 183–195.
- Mikołajczak M., *Świątynia jerozolimska i jej znaczenie w kształtowaniu obrazu relacji Kościół – Izrael w Dwudziele św. Łukasza (Łk-Dz)*, Collectanea Theologica 81 (2011), 5–16.
- Mikołajczak M., *Teologia świątyni w dwudziele św. Łukasza*, Lublin 2000.
- Mikołajczak M., *Znaczenie świątyni Jerozolimskiej w Łk 1–2*, Ruch Biblijny i Liturgiczny 51 (1998) 181–186.
- Montanari F., *ἰδοῦ*, w: *The Brill Dictionary of Ancient Greek*, red. M. Goh, C. Schroeder, Brill 2015.
- Montanari F., *πιμπλημι*, w: *The Brill Dictionary of Ancient Greek*, red. M. Goh, C. Schroeder, Brill 2015.
- Moulton J.H., Milligan G., *The Vocabulary of the Greek Testament*, Hodder and Stoughton 1930.
- Nolland J., *Luke 1: 1–9:20. Vol. 35A*, Nelson Incorporated 1989.
- Oepke A., *ἀνίστημι, ἐξάνιστημι, ἀνάστασις, ἐξανάστασις*, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition, Vol. 1*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 368–372.

- Oepke A., *παῖς, παιδίον, παιδάριον, τέκνον, τεκνίον, βρέφος*, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition, Vol. 5*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 636–654.
- Oleś M., *Maryjne znaczenie słów Łk 2, 35 w patrologii od początku aż do VIII wieku*, Ruch Biblijny i Liturgiczny 17 (1964) 4–19.
- Paciorek A., *Elementy składniowe biblijnego języka greckiego*, Kielce 2001.
- Papieska Komisja Biblijna, *Interpretacja Pisma Świętego w Kościele*, tłum. K. Romaniuk, Pallottinum 1994.
- Pindel R., *Zwiastowanie narodzin Jezusa. Egzegeza Łk 1, 26–38 i przykłady oddziaływania tekstu*, Pallottinum 2002.
- Piwoń A., *Składnia języka greckiego Nowego Testamentu*, Lublin 2017.
- Popowski R., *Wielki słownik grecko-polski Nowego Testamentu. Wydanie z pełną lokalizacją greckich haseł, kluczem polsko-greckim oraz indeksem form czasownikowych*, Warszawa 1994.
- Popowski R., Wojciechowski M., *Grecko-polski Nowy Testament. Wydanie interlinearne z kodami gramatycznymi*, Warszawa 1997.
- Rengstorf K.H., *δεσπότης, οικοδεσπότης, οικοδεσποτέω*, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition, Vol. 2*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 43–49.
- Rengstorf K.H., *δοῦλος, σύνδουλος, δούλη, δουλένω, δουλεία, δουλόω, καταδουλόω, δουλαγωγέω, ὀφθαλμοδουλία*, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition, Vol. 2*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 260–279.
- Rengstorf K.H., *σημεῖον, σημαίνω, σημειόω, ἄσσημος, ἐπίσημος, εὔσημος, σύσσημον*, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition, Vol. 7*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 200–261.
- Rospond S., *Onomastica Sacra w Nowym Testamencie*, Ruch Biblijny i Liturgiczny 33 (1980) 207–212.
- Schneider J., *ἔρχομαι, ἔλευσις, ἀπ-, δι-, εἰς-, ἐξ-, ἐπ-, παρ-, παρῆσ-, περι-, προσ-, συνέρχομαι*, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition, Vol. 2*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 676.
- Schrenk G., *δίκη, δίκαιος, δικαιοσύνη, δικαιοῶ, δικαίωμα, δικαίωσις, δικαιοκρισία*, w: *Theological Dictionary of the New Testament, Vol. 2*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 173–178.
- Schrenk G., Debrunner A., Kleinknecht H., Procksch O., Quell G., Kittel G., *λέγω, λόγος, ῥῆμα, λαλέω, λόγιος, λόγιον, ἄλογος, λογικός, λογομαχέω, λογομαχία, ἐκλέγομαι, ἐκλογή, ἐκλεκτός*, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition, Vol. 4*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 69–136.
- Serra A., *Maria nelle sacre scritture. Testi e commenti in riferimento all'incarnazione e alla risurrezione del Signore*, Milano 2016.
- Serra A., *Una spada trafiggerà la tua vita. Quale spada? Bibbia e tradizione giudaico-cristiana a confronto*, Roma 2003.
- Serrano A.G., *The Presentation in the Temple. The Narrative Function of Lk 2:22–39 in Luke-Acts*, Roma: Gregorian Biblical Press 2012.
- Silva M., *New International Dictionary of New Testament Theology and Exegesis, Vols. 1–4*, Zondervan 2014.
- Smyth H.W., *A Greek Grammar for Colleges*, American Book Company 1920.
- Spinetoli O. da, *Maryja w Biblii*, tłum. A. Tronina, Niepokalanów: Wydawnictwo oo. Franciszkanów 1997, 115–131.
- Stählin G., *ὑἱν (ἄρτι)*, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition, Vol. 4*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 1106–1123.
- Strathmann H., Meyer R., *λαός*, w: *Theological Dictionary of the New Testament, electronic edition, Vol. 4*, red. G. Kittel, G.W. Bromiley, G. Friedrich, Eerdmans 1964, 28–57.
- Strong J., *A Concise Dictionary of the Words in the Greek Testament and The Hebrew Bible, Vol. 1*, Logos Bible Software 2009.

- Swanson J., *Dictionary of Biblical Languages with Semantic Domains: Greek New Testament, electronic edition*, Logos Research Systems 1997.
- Szwarc U., *Twoją duszę miecz przeniknie* (Łk 2, 35). *Cierpienie Maryi w świetle starotestamentowego przepowiadania*, *Salvatoris Mater* 3 (2001) 11–25.
- Szymański F., *Jeruzalem jako miejsce kuszenia Jezusa w świetle Łk 4, 9–12*, *Colloquia Theologica Ottoniana* 1 (2008) 77–93.
- Tronina A., *Stabat Mater Dolorosa*, w: *Męka Jezusa Chrystusa*, red. F. Gryglewicz, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL 1986, 165–170.
- Winiarski K., *Matka Najświętsza w Piśmie Świętym*, w: *Gratia plena. Studia teologiczne o Bogurodzicy*, red. B. Przybylski, Poznań: Księgarnia św. Wojciecha 1965, 35–58.
- Witkowski S., *Proroctwo Symeona (Łk 2, 29–35) i jego znaczenie w dziele Łukasza*, w: *Wielowymiarowe sposoby współdziałania człowieka z Bogiem*, red. R. Bogacz, B. Zbroja, Kraków 2021, 83–96. <https://doi.org/10.15633/9788374389792.06>
- Włodarczyk S., *Kwestie struktury, źródeł i rodzaju literackiego Łk 1–2*, w: *Agnus et Sponsa. Prace ofiarowane o. prof. Augustynowi Jankowskiemu OSB*, red. T.M. Dąbek, T. Jelonek, Kraków 1993, 303–314.
- Wróbel M., „*Twoją duszę miecz przeniknie*” (Łk 2, 35): *wspólnota losu Maryi i Jezusa*, *Salvatoris Mater* 14 (2012) 11–20.
- Zerwick M., *Biblical Greek illustrated by examples. English ed., adapted from the fourth Latin edition, Vol. 114*, Pontificio Istituto Biblico 1963.

PERICOPE ON SIMEON (LUKE 2:25-35) IN THE LIGHT OF LUKE'S THEOLOGY

Summary

The main subject of the article is the thematic and morphological-syntactic analysis of the pericope Luke 2:25-35, which is part of the story about the presentation of Jesus in the temple (Lk 2:21-40). The text of Luke 2:25-35 is set in the context of two parallel childhood stories of Jesus and John (Luke 1-2). The study consists of two parts. The first is the presentation of the context of Luke 2:25-35 in relation to the description of Luke 2:21-24. The second stage is an analysis of Luke 2:25-35 in relation to the theology of Luke. The analysis of the text of Luke 2:25-35 shows the literary and theological relationship of Luke 1-2 with other texts of Luke-Acts.

Key words: Luke 2:25-35; Simeon; Lukan Infancy Narrative; presentation of Jesus in the temple; Luke 1-2; the prophecy of Simeon

Nota o Autorce

Natalia DOMKA – mgr lic. teologii biblijnej. Zainteresowania naukowe: mariologia biblijna, Dzieło Łukaszowe, angelologia okresu Drugiej Świątyni, języki starożytne.
Kontakt e-mail: natalia.domka@onet.pl